

CENTRUM DZIEDZICTWA PRZYRODY GÓRNEGO ŚLĄSKA

ul. Św. Huberta 35
40-543 Katowice

tel./fax: /32 / 201-18-17
209-50-08

e-mail: <cdpgs@cdpgs.katowice.pl>
<<http://www.cdpgs.katowice.pl>>

NIP: 954-22-48-741

Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska zostało powołane rozporządzeniem Wojewody Katowickiego z dnia 15 grudnia 1992 roku do badania, dokumentowania i ochrony oraz prognozowania stanu przyrody Górnego Śląska. Z dniem 1 stycznia 1999 roku Centrum jest samorządową jednostką budżetową, przekazaną województwu śląskiemu rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 listopada 1998 roku.

L. Dz. 203/2016

Katowice, dn. 13.06.2016 r.

Urząd Miejski w Będzinie
Wydział Kształtowania Środowiska
ul. 11-go Listopada 20
42-500 Będzin

Dotyczy: Wolorów przyrodniczych, zagospodarowania i perspektyw ochrony terenu łąk na Górze Małobądz

W związku z prośbą mieszkańca Będzina, Pana Mariusza Bąka, o określenie zasadności i możliwości objęcia ochroną prawną terenu łąk porastających Górę Małobądz (teren ograniczony ogródkami działkowymi „Wypoczynek” oraz zabudową przy ul. Olszynowej, Rolniczej, 27 Stycznia i Norwida) Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska przeprowadziło kontrolę tego terenu. Pragniemy przedstawić naszą opinię na temat tego miejsca i poznać stanowisko Urzędu Miasta w Będzinie w sprawie możliwości jego ochrony i przyszłego zagospodarowania.

Wyniki przeprowadzonej kontroli terenowej oraz szczegółową opinię na temat wolorów przyrodniczych łąk Małobądzkich zawiera Załącznik I do niniejszego pisma. Opis przyrody przedmiotowego obszaru znaleźć można również w Opracowaniu ekofizjograficznym dla miasta Będzin (2007, s. 61-62).

Zgodnie z pismem WKŚ.604.21.2016 z dn. 10.05.2016, udostępnionym przez Pana Mariusza Bąka obecnie teren przeznaczony jest pod: tereny parków i zieleńców oraz usług publicznych w zakresie sportu i rekreacji (na podstawie obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego). W ww. piśmie znaleźć można również informację o trwających pracach nad zmianą miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i planowanym opracowaniu projektu zagospodarowania obszaru na cele sportowo-rekreacyjne. Uprzejmie prosimy o uwzględnienie Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w pracach nad ww. dokumentami (udostępnienie projektowanych dokumentów do opiniowania).

Obecne zapisy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wydają się rozsądnym kompromisem, pozwalającym zachować cenne przyrodniczo fragmenty łąk i prawidłowe funkcjonowanie całego ekosystemu (gł. zapisy mówiące o zabudowie zajmującej nie więcej niż 30% terenu i zakazie lokalizacji zabudowy mieszkaniowej i obiektów i urządzeń mogących pogorszyć stan środowiska). Istotne jednak, by dopuszczalna zabudowa lokalizowana była w terenach najmniej cennych przyrodniczo, przy zachowaniu najważniejszych walorów obecnie występujących, co wymaga szczegółowej analizy.

Wskazane byłoby objęcie terenu który nie zostanie przeznaczony pod zabudowę ochroną w formie użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego. Zgodnie z przedstawioną Opinią (patrz: Załącznik I) i zapisami Opracowania ekofizjograficznego dla miasta Będzina teren posiada liczne walory przyrodnicze i w pełni na taką ochronę zasługuje. Prosimy o informację na temat możliwości objęcia przedmiotowego terenu jedną z ww. form ochrony przyrody.

Wierzimy, że możliwy jest racjonalny plan zagospodarowania łąk małopądzkich, który pozwoli zarówno na pełnienie przez ten teren funkcji sportowych i rekreacyjnych, zaspokojenie potrzeb rekreacyjnych okolicznych mieszkańców, jak i zachowanie istniejących tu walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

Z poważaniem

D Y R E K T O R

dr hab. inż. Piotrusek

Załączniki:

1. **Załącznik I.** Opinia Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska na temat obszaru łąk ograniczonego ogródkami działkowymi „Wypoczynek” oraz zabudową przy ul. Olszynowej, Rolniczej, 27 Stycznia i Norwida sporządzona na podstawie kontroli terenowej przeprowadzonej w dn. 14.06.2016.

Rozdzielnik:

1. a/a
2. Urząd Miasta w Będzinie, Wydział Kształtowania Środowiska
3. Mariusz Bąk (podkowiec17@interia.pl)

Załącznik I

Opinia Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska na temat obszaru łąk ograniczonego ogródkami działkowymi „Wypoczynek” oraz zabudową przy ul. Olszynowej, Rolniczej, 27 Stycznia i Norwida sporządzona na podstawie kontroli terenowej przeprowadzonej w dn. 14.06.2016.

1. Znaczną część obszaru porastają świeże łąki ze związku *Arrenatherion*, w których dominuje rajgras wyniosły, licznie pojawia się też kupkówka pospolita oraz gatunki z rodziny bobowatych: groszek żółty, groszek bulwiasty, wyka ptasia, wyka drobnokwiatowa, komonica zwyczajna. W fitocenozach tych spotykane są również: wrotycz zwyczajny, szelęźnik mniejszy, ostrożeń polny, przytulia pospolita, świerzbnica polna, barszcz zwyczajny, bylica pospolita. Stan zachowania łąk jest jednak zły: rozległe powierzchnie zarośnięte zostały przez nawłóć kanadyjską – gatunek obcy i inwazyjny. Miejscami łąki zarastane są też przez ekspansywny gatunek trawy – trzcinnika piaskowego, tworzącego niewielkie i ubogie gatunkowo płaty zespołu trzcinnika piaskowego. Teren jest też powoli zarastany przez drzewa i krzewy, głównie gatunków obcych i uprawnych takich jak: klon jesionolistny, robinia akacjowa, sumak octowiec, czeremcha późna, orzech włoski, jabłoń (*Malus sp.*), ale także gatunki rodzime: bez czarny, głóg jednoszyjkowy i brzoza brodawkowata. Wciąż jednak zachowało się wiele płatów o dużym bogactwie gatunkowym, typowym dla tych łąk oraz z zachowaną fizjonomią tego zbiorowiska. W przypadku całkowitego zaniechania jakiegokolwiek użytkowania (koszenie) tych łąk postępować będzie zarastanie terenów otwartych przez roślinność krzewiastą i drzewiastą, co może prowadzić do zaniknięcia siedlisk łąkowych i utraty walorów krajobrazowych Góry Małobądz. Należy przy tym pamiętać, że pewna ilość zadrzewień i zakrzaceń śródłąkowych ma ogromne znaczenie dla zachowania bioróżnorodności tego terenu: stanowią m.in. miejsca lęgowe wielu cennych gatunków ptaków terenów otwartych.
2. Najwyżej położone miejsca, silnie nasłonecznione, eksponowane na wschód porasta roślinność o charakterze muraw z klasy *Festuco-Brometea*. Ruń jest tu niższa i mniej zwarta, mniejszy niż w przypadku łąk jest udział traw. Licznie pojawiają się gatunki typowe dla muraw kserotermicznych, takie jak wilczomlec sosnka i wiązówka bulwkowata, chaber driakiewnik, marzanka pagórkowa. Pojawia się tu też goździk kropkowany, dziurawiec zwyczajny, poziomka pospolita, komonica zwyczajna, czy cieciora pstra. Wiele z nich to gatunki o barwnych kwiatach nadających murawom atrakcyjny wygląd. Podobnie jak w przypadku łąk, tak i murawy stopniowo zarastają, przy czym w tym przypadku głównymi gatunkami tworzącymi warstwę krzewów jest głóg jednoszyjkowy i czeremcha późna. Murawy wykształcają się na podłożu wapiennym – świadczą o tym liczne, choć niewielkie wychodnie wapieni oraz małe głązy.
3. Nieco inny charakter mają zadrzewienia porastające nasyp w północno-wschodniej części łąk. Wytworzył się tu rozleglejszy fragment zadrzewionego terenu, porośnięty głównie przez robinie akacjową, ale również brzozę, osikę i jarzabę pospolity. Pojawia się tu wiele gatunków obcego pochodzenia. Prócz wymienionej robinii akacjowej są to winobluszcz pięciolistkowy i charakteryzujący się dużym potencjałem inwazyjnym rdestowiec ostrokończysty. Ten teren cechuje się niską wartością przyrodniczą, choć może mieć istotne znaczenie dla niektórych gatunków zwierząt, korzystających z siedlisk ekotonowych na granicy zadrzewień, czy niektórych ptaków.
4. Bliskie sąsiedztwo ogródków działkowych i osiedla sprawia, że do łąk i muraw przenika wiele gatunków obcych, w tym uprawianych gatunków ozdobnych. Należy więc podchodzić ostrożnie do stwierdzeń gatunków, które występują zarówno w naturze, jak i w uprawie. Przykładem takich gatunków może być kosaciec syberyjski (rabatę z kosaćcami syberyjskimi lub podobnym gatunkiem, bądź odmianą ozdobną stwierdzono przy jednej z posesji) i śnieżyczka przebiśnieg, która również pojawia się w uprawie ogrodowej w wielu ozdobnych odmianach. Biorąc pod uwagę warunki siedliskowe na omawianych łąkach i murawach naturalny pojaw ww. gatunków należy uznać za bardzo mało prawdopodobny (kosaciec wymaga siedlisk wilgotnych, nawet podmokłych, śnieżyczka z kolei nie jest

gatunkiem łąkowym, a leśnym, i to również lasów żyznych i wilgotnych). Dziewięścił bezłodygowy, o występowaniu którego na tym terenie informowano również może pojawiać się w uprawie ogrodowej, jednak w tym przypadku jest to typowe siedlisko tego gatunku. Wśród roślin pochodzących z uprawy, które stwierdzono na badanym terenie można wymienić ponadto: rozchodniki (*Sedum ssp.*), winobluszcz pięciolistkowy, szparag (*Asparagus sp.*) i ligustr pospolity. Zakrzewienia i zadrzewienia tworzone są też głównie przez gatunki obcego pochodzenia i rośliny uprawne: klon jesionolistny, czeremchę późna, robinie akacjową, orzech włoski, sumaka octowca, jabłoń (*Malus sp.*).

5. Omawiany teren jest siedliskiem chomika europejskiego. Podczas przeprowadzonej kontroli odnaleziono 1 martwego osobnika na terenie łąki. Prawdopodobnie padł on ofiarą psa lub kota (obserwowano wolno biegające koty i osoby spacerujące z psami). Nie odnaleziono w terenie nor chomika, jednak z uwagi na duże zwarcie runa może być to bardzo trudne w trakcie sezonu wegetacyjnego. Populacja chomika z małopądzkich łąk prawdopodobnie stanowi izolowaną enklawę. Określenie znaczenia łąk dla tej populacji wymaga dalszych obserwacji. Przypuszczać można, że uprawy na pobliskich ogródkach działkowych stanowią bogate i łatwo dostępne źródło pokarmu dla chomików, najpewniej jednak korzystają również z bazy pokarmowej jaką zapewniają siedliska łąkowe (mogą żywić się nasionami i zielonymi częściami wielu roślin łąkowych oraz bezkręgowcami). Nie wiadomo również, czy chomiki kopią nory na terenie ogródków działkowych czy też łąki. W drugim przypadku należy zauważyć, że nie wszystkie miejsca są dogodnie do kopania nor – obserwowano liczne niewielkie wychodnie wapienne, co świadczy o tym, że podłoże może być kamieniste. Chomik europejski jest zagrożonym gatunkiem, wymagającym ochrony, w tym ochrony czynnej. Niezwykle ważne dla gatunku jest zachowanie terenów otwartych, na których chomik żyje.
6. Obszar jest istotny dla populacji licznych cennych gatunków ptaków, typowych dla terenów otwartych, spotykanych w krajobrazie wiejskim i na obrzeżach miast, jednak nie notowanych w typowych krajobrazach miejskich. Czyni to łąki małopądzkie cenną ostoją tych gatunków w silnie zurbanizowanym centrum Będzina. Podczas przeprowadzonej kontroli odnotowano obecność 12 gatunków ptaków: zaganiacza, kosa, gąsiorka, cierniówki, modraszki, świerszczaka, pierwiosnka, piecuszka, bażanta, sroki, kukułki i kłaskawki. Gatunki te można uznać za lęgowe lub prawdopodobnie lęgowe (ptaki śpiewające w siedlisku lęgowym). Ponadto parę srok obserwowano przy gnieździe, a w przypadku kłaskawek stwierdzono obecność młodego, choć już lotnego ptaka. Większość ptaków wykorzystuje jako miejsca lęgowe kępy krzewów, za wyjątkiem pierwiosnka i piecuszka, które preferowały rozleglejsze zadrzewienia porastające nasyp w północno-wschodniej części łąk. Obserwowano również gatunki przelotne, które nie wykorzystują łąk w sposób ciągły i bezpośredni. Należały do nich jerzyki (które nad łąkę z pewnością przyciąga mnogość owadów, stąd choć się tu nie lęgną to wykorzystują teren jako żerowisko), grzywacze (mogą czasowo wykorzystywać łąki jako żerowisko, zwłaszcza wiosną i jesienią, pożywiając się zielonymi częściami roślin), szpaki (które lęgną się najpewniej w obrębie ogródków działkowych, na łąkach mogą jednak żerować), gawron (obserwacja tego gatunku w sezonie lęgowym sugeruje bliskość koloni lęgowej, gdyż gawrony gniazdują kolonijnie). W Opracowaniu Ekofizjograficznym dla Miasta Będzina wymieniono ponadto inne gatunki, spośród których opisywane łąki i zadrzewienia mogą stanowić ważne siedlisko dla bogatki, dzwońca, kapturki, kulczyka, kwiczoła, łożówki, makolągwy, muchołówki szarej, piegży, pliszki żółtej, pokląskwy, szczygła, trznadla i zięby. Pozostałe wymienione w „Opracowaniu...” gatunki mogą odbywać lęgi w pobliżu i wykorzystywać łąki czasowo, jako np. żerowisko. Są to: dzięcioł duży (który może odbyć lęgi na omawianym terenie w przypadku obecności drzew odpowiednio dużych do wykucia dziupli), dymówka, kopciuszek, pliszka siwa, pustułka (dla której tereny otwarte stanowią często ważne łowiska), sierpówka i wróbel.
7. łąki stanowią dogodny i cenny siedlisko dla licznych owadów. Uwagę zwraca przede wszystkim obecność motyli z podrodziny *Polyommatae* (modraszki), spośród których stwierdzono przynajmniej jeden gatunek – modraszka ikara. W obrębie badanych łąk występują kępy komonicy zwyczajnej, która jest ważnym gatunkiem żywicielskim dla tego motyla. Prócz modraszek zaobserwowano tu także inne motyle: przestrojnika jurtina, karłotka kniejnika i wygłobę koniczynówkę. łąkowe kwiaty

przyciągają licznie również inne owady zapylające, jak pszczoły (*Apis ssp.*) i trzmiele (*Bombus ssp.*). Gatunki te mają ogromne znaczenie w ekosystemach i gospodarce człowieka, dlatego ważne dla nich siedliska warte są zachowania. Na kwiatkach spotkać też można żerującą łanochę pobrzecz, osiki przyciągają z kolei rynnice topolowe. Mnogość drobnych owadów pozwala żerować tu polującym na nie ważkom, takim jak stwierdzona podczas kontroli lecicha posplita. Odnotowano także liczne mrowiska, co świadczy o tym, że jest to dogodny teren do funkcjonowania licznych populacji mrówek (*Formicidae*). Mnogość drobnych bezkręgowców, głównie owadów to także ważny czynnik warunkujący atrakcyjność siedliska dla innych organizmów, które owadami się żywią (np. ptaki, chomik europejski).

8. Łąki małopądzkie charakteryzują się dużymi walorami krajobrazowymi. Spod szczytu góry rozpościera się rozległa panorama Będzina i okolic z dobrze widocznym Wzgórzem Zamkowym.
9. Istotnym problemem jest zaśmiecanie terenu, choć – biorąc pod uwagę bliskie sąsiedztwo terenów gęsto zaludnionych – można uznać, że odpadów porzuconych na łące jest stosunkowo niewiele. Niestety często są to odpady budowlane, w tym gruz. Problem zaśmiecania w największej mierze dotyczy zadrzewień porastających nasyp biegnący północno-wschodnim krańcem łąk, gdzie śmieci jest bardzo dużo, co zdecydowanie obniża estetykę tego miejsca. Dodatkowo powszechną praktyką jest palenie ognisk w miejscach do tego niewyznaczonych, w obrębie łąk i muraw, co powoduje niszczenie roślinności i stwarza poważne zagrożenie pożarowe (zwłaszcza, jeśli weźmiemy pod uwagę, że znaczny obszar zajmują ciepłolubne murawy, które ze swej natury są siedliskami suchymi).
10. Walory przyrodnicze, jak i krajobrazowe opisywanego terenu w pełni zasługują na ochronę. Najważniejszymi formami ochrony wydaje się użytek ekologiczny (*pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania*) lub zespół przyrodniczo-krajobrazowy (*fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne*). Za ochroną przemawia wyjątkowość opisywanego miejsca, jako śródmiejskiej enklawy z szeregiem siedlisk, gatunków roślin i zwierząt typowych dla terenów otwartych, niespotykanych w centrach miast. Warte zachowania są też walory krajobrazowe – Góra Małopądz stanowi doskonały punkt widokowy, jak i sama jest wyróżniającym się elementem wzbogacającym krajobraz centrum miasta.
11. Możliwe wydaje się wypracowanie kompromisu w kwestii sposobu zagospodarowania opisywanego terenu. W obrębie łąk istnieją znaczne przestrzenie o niskich walorach przyrodniczych (głównie zarośla nawłoci kanadyjskiej), stąd pewna część obszaru mogłaby podlegać zabudowie o ile przebiegałoby to z dbałością o zachowanie walorów krajobrazowych wzgórza. Z pewnością poddanie pod zabudowę całości, bądź większości obszaru łąk byłoby dalece niekorzystne – okoliczni mieszkańcy straciliby wartościowe tereny rekreacyjne, co zmniejszyłoby atrakcyjność nieruchomości na tym terenie. Łąki małopądzkie jako enklawa szaty roślinnej i fauny terenów otwartych, rzadko spotykana w centrach miast zasługują na zachowanie. Teren ma również duży potencjał do pełnienia funkcji turystycznych i rekreacyjnych. Np. wybudowanie w tym miejscu wieży widokowej, która pozwalałaby na podziwianie rozległej panoramy z usytuowanym w centrum Będzina malowniczym Wzgórzem Zamkowym zwiększyłaby atrakcyjność tego miejsca dla mieszkańców, ale stanowiłaby też doskonałą atrakcję turystyczną. Na rozważenie zasługuje również możliwość stworzenia zorganizowanych i odpowiednio zabezpieczonych miejsc do grillowania i palenia ognisk, co zmniejszyłoby problem palenia ognisk wśród łąk, wiążący się z dużym ryzykiem spowodowania pożaru. Umieszczenie tu koszy na śmieci mogłoby ograniczyć problem zaśmiecania terenu. Odpowiednio zaprojektowana infrastruktura mogłaby pomóc skanalizować ruch turystyczny i organizować funkcje rekreacyjne w sposób wygodny i bezpieczny dla mieszkańców, nie szkodząc jednocześnie środowisku. Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna nie może być jednak zbyt rozbudowana, by nie zajmowała obszarów wartych ochrony. Większość omawianego obszaru powinna zostać wyłączona spod jakiegokolwiek zagospodarowania, a

nawet kwalifikowałyby się do zabiegów z zakresu ochrony czynnej. Wyznaczanie miejsc, które mogły podlegać zabudowie oraz zagospodarowaniu na cele rekreacyjne powinno odbywać się we współpracy z przyrodnikami, aby zniszczeniu nie uległy cenne siedliska przyrodnicze i siedliska rzadkich i chronionych gatunków występujących na tym terenie, a nadrzędną funkcją tego obszaru powinno pozostawać zachowanie istniejących tu ekosystemów w niezmienionym stanie.